

Inhoud

Proloog 11

ONDERWEG NAAR RAS BURQA 17

RAS BURQA 55

NA RAS BURQA 71

HEDEN 121

Epiloog 186

Woord van dank 191

Sommige namen en locaties zijn met het oog op privacy van de betrokkenen veranderd.

De passages over Israël en Egypte zijn gebaseerd op interviews in die landen met sommige van de directbetrokkenen en interviews via videobellen tijdens de coronacrisis, toen reizen naar Israël en Egypte niet mogelijk was.

Proloog

Op 5 oktober 1985 schiet een Egyptische dienstplichtige politieagent op een groep vakantievierende Israëliische toeristen in de Sinaï, vlak bij de grens met Eilat. Zeven van hen, onder wie vier kinderen, worden gedood. Twee maanden later lukt het mij, achttien jaar jong én dienstplichtig tijdens de bloedige oorlog tussen mijn land Iran en buurland Irak, om als verstekeling uit Iran te vluchten, samen met drie andere jonge landgenoten. Nadat we een paar dagen diep in het ruim van een Filipijns vrachtschip verscholen gezeten hebben, is onze voorraad eten en drinken op. We verlaten onze schuilplek en maken ons bij de bemanning bekend. We worden in aparte hutten opgesloten en een paar dagen later krijgen we te horen wat de kapitein van plan is: het schip zal naar Europa varen en als ze hun vracht opgehaald hebben, dan varen ze terug naar Iran. Daar zal de kapitein ons overdragen aan de Iraanse autoriteiten. En in de tussentijd blijven we opgesloten in onze hutten.

Een paar jaar later zal ik meteen begrijpen wat ‘van de regen in de drup’ betekent, als die uitdrukking tijdens de lessen ‘Nederlands voor Gevorderden’ behandeld wordt.

Een klein weekje na de start van mijn vlucht vaart het schip door het Suezkanaal.

Egyptische douanebeambten komen aan boord om de documenten van de opvarenden te controleren. In het Engels vertel ik de twee besnorde douaniers dat ik niet teruggestuurd wil worden naar Iran, want met de straf die in die tijd op ‘desertie in oorlogstijd’ stond (een extra jaar dienstplicht plus een aantekening in de overheidsadministratie als ‘deserteur’) heb je eigenlijk geen toekomst in Iran. Ze reageren begripvol en beloven de volgende dag terug te komen met andere ambtenaren en een tolk, om ons verhaal aan te horen.

De volgende dag: een sympathieke rossige Egyptische tolk die Perzisch met een zangerige Arabische tongval spreekt, probeert me gerust te stellen door een paar keer te zeggen dat een gevluchte Iraanse deserteur goede kans maakt om in Egypte te mogen blijven. Na de Islamitische Revolutie zagen de Iraanse leiders Egypte als de verrader van de Palestijnse zaak omdat Egypte al een paar jaar toenadering zocht tot Israël, de aartsvijand van Iran. ‘Als je van de Iraanse regering vlucht, kan je op onze clementie rekenen’, is de heldere samenvatting van de geopolitieke verhoudingen zoals de tolk het verwoordt.

Maar als we op hun clementie kunnen rekenen, waarom zitten er dan gewapende militairen voor onze hutten?!

Aan het einde van de dag komt de aap uit de mouw. De tolk vertelt dat de meegekomen ambtenaren ons ervan verdenken spionnen van de Iraanse regering te zijn, die na die aanslag in de Sinaï voor nóg meer onrust in Egypte willen zorgen. Met stomheid geslagen word ik teruggebracht naar mijn hut. Met tranen in mijn ogen zie ik door de patrijspoort

de palmbomen, die met hun groene bladeren zo mooi afsteken tegen het goudkleurige zand op de achtergrond, aan me voorbijgaan: we zijn weer aan het varen.

Een paar weken later wordt de schutter tot vijftientig jaar gevangenisstraf plus dwangarbeid veroordeeld en op zaterdag 11 januari 1986 komt het schip in Rotterdam aan, aan de Wilhelminakade om precies te zijn: 'Een koude dag met een gemiddelde temperatuur van 4,4 °C en een gevoelstemperatuur van 0,8 °C. De minimumtemperatuur was 2,5 °C en de maximumtemperatuur 6,3 °C. De zon liet zich amper zien, slechts 0,9 uur,' aldus weerverleden.nl.

De daaropvolgende dag, met veel meer geluk dan wijsheid, lukt het ons om uit het schip te ontsnappen en melden we ons bij de politie.

De Amerikaanse wiskundige en meteoroloog Edward Lorenz bedacht in 1961 de metafoor van het *Butterfly Effect*, in het Nederlands het *vlindereffect*: de vleugels van een vlinder kunnen in Brazilië voor een minuscule luchtverplaatsing zorgen die maanden later een tornado in Texas kan veroorzaken. In andere varianten van dezelfde metafoor wordt gesproken over een zeemeeuw als aanstichter en Beijing als locatie, maar het gaat altijd om hetzelfde principe: die ene handeling op locatie A die onvoorziene gevolgen heeft op locatie B.

Niet de vleugels van een vlinder maar de dodelijke kogels die een Egyptische agent op een zonnige zaterdag om 16.40 uur op een zandduin in de Sinaï afvuurde, zorgden ervoor dat ik als deserteur/bootvluchteling uit Iran in Nederland ben beland.

Maar als een aanslag, waar ik part noch deel aan had, een van de belangrijkste gebeurtenissen uit mijn leven bleek te zijn, wat was dan de impact van die aanslag op de directbetrokkenen? Zoals de toen vijfjarige Tali, die de aanslag overleefde vanwege het feit dat haar moeder Anita zich op haar wierp en de kogels opving die anders Tali hadden geraakt. Hoe heeft die aanslag de verdere levensloop van Ehud bepaald, die als twaalfjarige erin slaagde om drie kinderen te redden, terwijl zijn jongere broer Amir doodgeschoten werd?

Wat is er eigenlijk van de dader, de Egyptische Suleiman Khater, terechtgekomen?

En zo kon het gebeuren dat ik in 2017 aan een onderzoek begon naar alles wat met die aanslag te maken had. Eerst in het Engels, maar op een gegeven moment, dankzij Google Translate, ging ik ook steeds vaker artikelen in het Arabisch en het Hebreeuws lezen.

Algauw na de start van mijn research kwam ik erachter dat er, afhankelijk van of je pro-Egypte of pro-Israël bent, verschillende versies bestaan over wat er op die fatale dag in oktober 1985 gebeurde. Verder bleek, niet geheel verrassend, dat praten over de aanslag geen makkelijke opgave was voor sommigen van de betrokkenen, zoals een aantal van de Israëlische nabestaanden me mailde:

- I received your request, I am sorry I did not answer. I can not be interviewed on the subject matter. I hope you understand me.
- Sorry, I wish you success with the book but do not want to discuss this. Good luck.
- I do not wish to share anything about me with the world. Hope you respect my wish.
- Hello, I would like to keep my silence. Thank you.

Zelfs het reconstrueren van mijn eigen levensverhaal verliep veel moeizamer dan me lief was. (En ik was er nota bene zelf bij, nietwaar?!) Zo liep het spoor naar zoiets eenvoudigs als de naam van het schip dat mij naar Nederland bracht op een gegeven moment dood, omdat mijn asielaanvraag uit 1986 bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst aanvankelijk onvindbaar was.

En toen verdween plotseling eind 2018 Aziz, mijn Egyptische ‘fixer’, van de radar! Een fixer is iemand die voor journalisten in het buitenland als tolk/chauffeur/tussenpersoon werkt en daardoor van onschatbare waarde is. Volgens mijn Egyptisch-Nederlandse kennis die Aziz en mij met elkaar in contact had gebracht, was de fixer opgepakt omdat hij ‘informatie over een aanslag verzamelde voor een Iraniër’.

Gevoelens van schuld en angst streden om voorrang bij me: zou de aanslag uit 1985 impact hebben gehad op het leven van een onschuldige Egyptische fixer in 2018!? En dat door mijn toedoen?

In 2008 verscheen in *The Boston Globe* een artikel naar aanleiding van het overlijden van Edward Lorenz, de bedenker van het vlindereffect. Het artikel stelde dat het vlindereffect te pas en te onpas wordt gebruikt in de massamedia. Zo wordt die theorie ten onrechte aangehaald om een wereld te scheppen waar geen plek is voor ‘onvoorspelbaarheid’ en ‘willekeur’.

Omdat wij liever niet (in willen) zien dat we overgeleverd zijn aan een reeks onvoorspelbare gebeurtenissen, proberen we alles ‘terug te traceren’, soms zelfs tot de kleinste veroorzaker (de vlinder) van een grote gebeurtenis (de tornado). Mensen willen een duidelijke oorzaak op een gebeurtenis plakken en zijn niet in staat om de willekeur van

de wereld te accepteren, vertelt een professor die aan het departement Earth, Atmospheric and Planetary Sciences van het MIT werkt.

Het vlindereffect speelt een belangrijke rol in de chaostheorie, die op haar beurt het gedrag van 'niet-lineaire dynamische systemen' onderzoekt, leert Wikipedia.

Soms heb ik het idee dat ik begrijp wat de bovenstaande zinnen betekenen.

Met dit boek probeer ik enige grip te krijgen op het waanzinnigste dynamische systeem met al zijn niet-lineaire gedragingen, onvoorspelbaarheid en willekeur dat ik enigszins ken:

mijn leven.

**ONDERWEG NAAR
RAS BURQA**

21 september 1980, Abadan, Iran

Ik ben bijna dertien jaar oud en heb met mijn vriendjes afgesproken om deze laatste dag van de zomervakantie voetballend door te brengen. Pas een paar maanden later, wanneer ik als oorlogsvluchteling noodgedwongen in een andere stad naar school ga, kom ik erachter dat in Iran de duur van de zomervakantie afhankelijk is van het klimaat: in gebieden met een mild tot koud klimaat duurt de zomervakantie hooguit drie maanden terwijl bij ons in Abadan, gelegen in het snikhete zuidwesten van Iran en gezegend met slechts drie seizoenen – volgens mijn aardrijkskundeboek kende Abadan officieel géén winterseizoen! – de zomervakantie zomaar vier maanden kon duren: het schooljaar begon relatief laat, meestal halverwege september, en eindigde relatief vroeg, ergens begin mei.

Maar ondanks die lange vakantie willen we ook die laatste dag optimaal gebruiken en daarom hebben we ons goed voorbereid: de fietsbanden zijn goed opgepompt, de boomtakken die later de doelpalen moeten vormen zijn uitgekozen, de plastic ballen (we speelden op blote voeten, een ‘echte’ bal zou dan te hard zijn) zijn al aangeschaft, we hebben stevige tassen voor de jerrycans met water – en het allerbelangrijkste, we hebben de parken uitgezocht waar we